

VALL CLOSA DE VERANO

Terra Alta

Indrets de la Batalla de l'Ebre

Distància	12,7 km
Desnivell acumulat	579 m
Nivell de dificultat	Fàcil
Data	7 de desembre de 2019
Cartografia	Ed. Piolet: Serres de Pàndols i Cavalls (1:25000)
Recursos consultats	Centre d'interpretació 115 Dies (Corbera d'Ebre)
Itineraris relacionats	Serra de Cavalls Serra de Pàndols
Punts per a GPS	https://ca.wikiloc.com/rutes-senderisme/la-vall-closa-47510722

La nit de Sant Jaume de 1938, més cent mil homes de l'Exèrcit Popular de la República creuaven l'Ebre per diversos punts i aconseguien recuperar el terreny entre Mequinensa i el riu Matarranya i el de l'arc que a partir d'aquí fa el riu fins a Benifallet. Durant 115 dies, més de tres-cents mil homes, esmerçant una ingent quantitat de maquinària bèl·lica, van enfrontar-se en la Batalla de l'Ebre, la darrera i més cruenta de la Guerra Civil. La destrucció fou immensa a la Terra Alta i la Ribera d'Ebre. L'exèrcit feixista aconseguí fer recular el republicà que, vençut, el 16 de novembre, el que restava de les seves unitats retornà a la riba esquerra.

L'ofensiva republicana va quedar deturada a les portes de la Pobla de Massaluça, Vilalba dels Arcs, Gandesa i Prat de Comte. A partir d'aquí va perdre la iniciativa i foren obligats a recular progressivament. Dominant parcialment la Serra de Pàndols, s'hi van atrinxerar i hi van resistir fins al primers dies de novembre.

Juntament amb la veïna serra de Cavalls, la de Pàndols, sobre Gandesa, fou un dels punts on els enfrontaments resultaren especialment acarnissats.

La Vall Closa rep aquest nom per la manca d'accessos naturals excepte pel NE. Aquesta característica la feia adient com lloc de concentració de tropes camí del front i de repòs quan eren rellevades. Per tant era un punt a la rereguarda on hi sojornaren les unitats republicanes provinents del o en direcció al Pinell de Brai. Entre elles la XV Brigada Internacional, que va fer-se càrrec de la defensa de la Serra de Pàndols del 14 al 27 d'agost de 1938.

Aquesta és l'única de les rutes de senderisme senyalitzades pels Espais de la Batalla de l'Ebre, amb un recorregut circular, des del Pinell de Brai, pel vessant més oriental de la Serra de Pàndols. Els camins són fressats, la majoria de bifurcacions ben indicades i hi ha penells informatius als diferents punts d'interès.

Accés

Accedim a el Pinell Brai per la C-43, ja sigui des de Gandesa o des de Benifallet.

El Pinell de Brai (162m)

L'itinerari comença davant del celler modernista, projectat per l'arquitecte Cèsar Martinell, on hi ha un plafó explicatiu.

Creuem la carretera d'accés i prenent una pista pugem a la Serra dels Horts. La deixem per una sendera a mà esquerra seguint a mitja alçada el Barranc de la Teuleria o de Pinell, pel marge hidrogràfic esquerre, fins que baixem a creuar-lo.

Sortim sobre un camí que prenem a mà dreta —retornarem pel ramal de l'esquerra— i anem a creuar per sota el pont de la C-43.

Refugis de la Carbonera (181m)

Àrea destinada a les unitats de reserva. Els soldats van excavar caus-refugi als talussos argilencs del barranc. La posterior extracció a cel obert d'argiles per a la indústria de materials refractaris ha modificat la seva ubicació inicial respecte al nivell del sòl.

Continuem per una sendera, paral·lels i propers a la carretera, de nou pel marge esquerre, deixant a l'altra banda les instal·lacions —actualment en desús— d'una indústria de materials refractaris (1).

Creuem de nou el barranc i, després d'un tram pel costat de la llera, ens n'apartem travessant unes feixes de conreu per entrar de nou al bosc, propers de nou al barranc i paral·lels a la carretera que discorre per l'altre marge.

Bon tros més enllà ens cal fer marrada per salvar un barranc perpendicular. En creuar-lo podem prendre una sendera a mà esquerra que mena a una cova de la que no n'hem localitzat cap referència.

Encara molt més amunt, després de sobrepassar un estret i alt morral, entrem a la vall.

- (1) Durant la segona meitat del segle XIX i bona part del XX hi va haver una important activitat industrial de materials refractaris aprofitant les argiles de la zona que inicialment s'extreien en galeries i posteriorment a cel obert.

Vall Closa de Verano (281m)

Desconeixem quin és l'origen del topònim «Verano» tal com s'anomena oficialment aquest estret congost.

De nou tornem a trobar refugis excavats als marges. Un altre plafó ens indica la direcció on es va situar el lloc de comandament del Batalló Lincoln, de la XV Brigada, integrat per nombrosos voluntaris nord-americans i cubans. Val la pena seguir la sendera que —en fort pendent— ens deixa al peu del cingle on hi ha unes balmes i sectors d'escalada.

Retornem al camí per endinsar-nos a la vall. Aviat trobem una drecera per accedir al lloc de comandament del batalló. Es tracta d'una costeruda sendera que mena a les vies d'escalada del sector.

Creuem una tartera. Una graonada ens barra el pas al peu del Puntal de l'Ós. Remuntem pel marge esquerre hidrogràfic i sortim, prop de la carena, a una pineda amb marges de pedra seca.

Àrea de descans (354m)

Hi ha més refugis excavats als marges. Poc més amunt un monòlit i una làpida recorden els brigadistes internacionals morts. Fou alçat pels sapadors de la XV Brigada durant la Batalla de l'Ebre. Recull el nom de 37 soldats, 18 d'espanyols, prova de que a les Brigades Internacionals, a banda de voluntaris, també s'hi enquadren soldats de lleua.

Continuem pujant fins al punt més alt de la carena que clou la vall pel vessant nord on hi ha un mirador.

Mirador nord (450m)

Amb un penell d'orientació. Hi destaquen la cota 641 i Mola d'Irto, a la Serra de Pàndols i la Carabassa, a la de Cavalls. Tres dels baluards on es parapetaren els republicans un cop fracassat l'intent de recuperar més terreny. Al fons s'albira la Serra de Pebrer amb els cims de la Mort i el Puig de l'Àliga, dos altres indrets on es produïren violents enfrontaments els primers dies de l'ofensiva.

De baixada del mirador sortim sobre una altra sendera per la que discorre el GR 171, que seguim a l'esquerra, en pujada.

Revoltem, en sentit contrari a les busques, tota la capçalera de la vall fins assolir el cingle de les parets que la tanquen per migdia.

Mirador sud (569m)

Un altre penell ens senyala cotes que foren estratègiques durant els combats. La més prominent la 705, o Punta Alta, sostre de la serra, on actualment s'hi alça el Monument a la Pau. Des d'aquest mirador parteix una sendera que hi mena tot passant per l'ermita de Santa Magdalena. Nosaltres anem a l'esquerra, per la carena que clou la vall pel vessant sud.

Quan atenyem una bassa, fem un gir de 90° a la dreta i comencem a davallar fent una bona marrada per salvar un esperó i emprendre el carener d'un llarg llom que es despenja vers migdia.

Maset (ruïnes) (247m)

Pel camí d'accés al mas, sortim sobre una pista que seguim a l'esquerra fins als refugis de la Carbonera. Tornem a creuar el pont de la C-43 i resseguim pel marge dret el Barranc de la Teuleria fins al Pinell de Brai.